

**Międzynarodowa konferencja
numizmatyczna
„Numismatica Centroeuropea II.
— Středoevropské numismatické
dny II. 200 let numismatiky
v Moravském zemském muzeu”
— 22–25 maja 2017, Brno**

W dniach 22–25 maja 2017 stolica Moraw — Brno — stała się również stolicą numizmatyki środkowoeuropejskiej, a na drugą już edycję międzynarodowej konferencji pt. „Numismatica Centroeuropea” przyjechało kilkudziesięciu naukowców z Austrii, Czech, Polski i Słowacji. Obrady skoncentrowane były wokół ważnego jubileuszu — 200 lat numizmatyki w Morawskim Muzeum Krajowym (Moravské zemské muzeum) — a głównym tematem obrad była średniowieczna numizmatyka — jej historia i najnowsze odkrycia (Středoevropská numismatika — její historie a nejnovější výzkumy). Organizatorem i gospodarzem konferencji było oczywiście Moravské zemské muzeum, a wydarzenie miało miejsce w pałacu biskupim — Dietrichsteinský palác. Podczas cztero-dniowej konferencji wygłoszono przeszło 45 referatów, których tematyka była bardzo szeroka — od mennictwa starożytnego, przez średniowieczne, po czasy nowożytne — a dzięki obchodzonemu jubileuszowi muzeum morawskiego w Brnie część refe-

ratów poświęcona była również tworzeniu się zbiorów muzealnych oraz szeroko pojętego kolekcjonerstwa.

Pierwszego dnia obrad (22 V) zorganizowane zostały dwie sesje — przedpołudniowa, poświęcona zbiorom Morawskiego Muzeum w Brnie, oraz popołudniowa, której pierwsza część poświęcona była mennictwu celtyckiemu, a druga numizmatyce średniowiecznej i nowożytnej. Podczas pierwszej sesji Dagmar Grossmannová w referacie pt. *200 let numismatiky v Moravském zemském muzeu* przedstawiła tworzenie się zbioru numizmatycznego w brneńskim muzeum oraz wskazała przemiany na przestrzeni lat, zarówno w wyglądzie muzeum, jak i kadrze naukowej zajmującej się numizmatami. Następnie Tomáš Krejčík zaprezentował odczyt pt. *Průznivci numismatické sbírky Františkova muzea v 1. polovině 19. století*, podczas którego można było dowiedzieć się, jakie grupy ludzi (w tym znakomita większość masonów) wspierały kolekcję numizmatyczną ówczesnego Muzeum Franciszka w 1. połowie XIX w. Ostatnim prelegentem tej sesji był Ivan Koláčný, który mówił o Antonínie Bedřichu hrabim Mittrowskim, czyli o jednym z czterech ojców założycieli Muzeum Ziemi Morawskiej w Brnie. Wystąpienie to zamknęło sesję poświęconą obchodom jubileuszu 200-lecia istnienia Moravského

zemského muzea. Serie wystąpień poświęconych mennictwu celtyckiemu otworzył Tomáš Smělý wystąpieniem pt. *Statérový depot z okolí Kopidlno. Příspěvek ke vztahu Čech a Moravy v době laténské*. Omówiony został niepublikowany do tej pory depozyt przynajmniej 30 saterów i pięciu monet o nominale 1/3 satera typu „Atena Alkidemos”. Nowe egzemplarze pozwoliły również zaobserwować połączenia stempli i kolejność ich używania przy wybijaniu monet typu „Atena Alkidemos”. Następnie Paulina Koczwara przedstawiła znaleziska monet celtyckich z zachodniej części Galii Przedalpejskiej, a na ich tle zaprezentowała kontakty ludności tego terenu z plemionami etruskimi i celtyckimi. Były to relacje między plemionami Insubrów i Cenomanów a ludnością celtycką spoza obszaru Galii Przedalpejskiej. Kolejnym prelegentem był Jiří Militký, który wygłosił referat pt. *Ražby kmene Eravisků — nejmladší horizont výskytu keltských mincí v Čechách*. Zaprezentowane zostały trzy znaleziska pojedyncze i jeden skarb (zawierający 35 monet) naśladownictw rzymskich denarów republikańskich, wybijanych w północnej Panonii. Łączyły one awersy i rewersy pierwowzoru, ale łacińskie inskrypcje (często zbarbaryzowane) nawiązywały do samego plemienia. Ostatni odczyt dotyczący mennictwa celtyckiego wygłosił Július Fröhlich, który starał się przybliżyć specyfikę technologii produkcji menniczej Celtów w Europie Zachodniej, Środkowej i Wschodniej ze szczególnym uwzględnieniem morawskich Celtów, którzy do wybijania monet używali relatywnie niewielkich stempli wykonywanych z żelaza lub brązu. Kolejna prelegentka, Mika Boros, przeniosła nas do okresu pełnego średniowiecza, wygłaszając referat pt. *Die Wiener Münzmeister des 13. und 14. Jahrhunderts*. Zaprezentowani zostali wiedeńscy mincmistrzowie wraz z produktami

swojej pracy oraz charakterystycznymi elementami na stemplach monet, dzięki którym można powiązać konkretne osoby z ich wyrobami. Na koniec pierwszego dnia obrad Lucia Krchnánková opowiedziała o dziejach mennicy w Krzemnicy w 2. połowie XVII wieku, a Anna Bochnak o specyficznych ołowianych plombach typu drohiczyńskiego ze zbiorów Gabinetu Numizmatycznego Muzeum Narodowego w Krakowie.

Drugi dzień konferencji (23 V), podobnie jak pierwszy, moglibyśmy podzielić na kilka części — część sesji porannej i popołudniowej poświęcona była numizmatyce średniowiecznej, przedstawiono również kilka referatów z numizmatyki starożytnej, a ostatnia sesja prawie całkowicie skupiła się na tworzeniu zbiorów muzealnych. Pierwszą sesję otworzyła Dorota Malarczyk, która przedstawiła wczesnośredniowieczny skarb z nieznannej miejscowości na Pomorzu. Skarb ten został przekazany w 2016 r. do Gabinetu Numizmatycznego Muzeum Narodowego w Krakowie przez Michała Krupowiesę. Skarb składa się z trzech kompletnych i 29 fragmentów dirhamów arabskich różnej wielkości, z kalifatu abbasydzkiego oraz emiratów Samanidów i Bujidów. Najstarszą monetą w skarbie jest dirham al-Mahdiego w 778/9 r. Kolejnym prelegentem był Stanisław Suchodolski, który wystąpieniem pt. *Hic denarius est epiz[copi]. Jeszcze o tzw. denarze św. Wojciecha*, wszedł w polemikę z obecnym na sali Lubošem Polanským, obalając jego teorię na temat przypisania denara Cach 164 biskupowi Thiddagowi. Wystąpienie to pokazało, jak jedna moneta może przysporzyć wielu problemów interpretacyjnych, z którymi zmagają się zarówno czescy jak i polscy uczeni od wielu lat. Po gorącej polemice na ten temat Johannes Hartner przedstawił, jaki wpływ na upieniężenie wschodniej Bawarii

w XII wieku mieli grafowie i opaci z rodu Formbach. Następnie Borys Paszkiewicz zaprezentował odczyt pt. *Coinage of dukes of Racibórz and Opava during the second half of the fourteenth and the early decades of the fifteenth century*, podczas którego zaprezentował szereg nowych, często do tej pory nienotowanych w literaturze numizmatycznej znalezisk monet, które kojarzyć możemy z Raciborzem i Opawą. Jednym z ciekawszych jest brakteat z przedstawieniem półorla-półkoła, które interpretować można jako herb miasta Raciborza. Kolejna prelegentka, Eliza Walczak, zapoczątkowała serię czterech wystąpień poświęconych numizmatyce starożytnej. Wystąpieniem pt. *Skrzydło czy aphlaston? Przyczynek do ikonografii III-wiecznych monet Pantikapaionu*, w bardzo ciekawy sposób zaprezentowała różnice w interpretacji przedstawienia widniejącego na awersie drobnej monety brązowej datowanej na koniec III w. przed Chr. Do tej pory badacze utożsamiali wizerunek na awersie ze skrzydłem, jednak prelegentka udowodniła, że możliwe jest powiązanie tego przedstawienia z *aphlaston*. Następnie Antonio Manuel Henares Sevilla opowiedział o diademie z grobowego depozytu odnalezionej w Kerczu, a Szymon Jelonek o monetach prowincjonalnych Konstantyna I odnalezionych w południowej Polsce. Sesję poświęconą numizmatyce antycznej zakończyła Julia Sophia Hanelt odczytem pt. *Von Mesopotamien bis nach Gallien — Überlegungen zur Verbreitung der Münzbilder Jovians (363–364)*. Tematyka następnej sesji wróciła do czasów średniowiecznych, a pierwszy referent, Mateusz Woźniak, zaprezentował monety znalezione podczas badań archeologicznych zamku w Chudowie. Szczególnie interesującym znaleziskiem z tego stanowiska jest skarb monet, ujawniony jako duża bryła sklejonych monet, która, jak się okazało po

konserwacji, zawierała blisko 100 monet, przede wszystkim opolskie halerze brakteatowe. Później Barbara Butent-Stefaniak przedstawiła zebranych czeskie monety średniowieczne, które znajdują się w kolekcji Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Następnym prelegentem był Paweł Milejski, który przedstawił wstępne wyniki badań przeprowadzonych razem z Beatą Miazgą, w referacie pt. *Hoard of Prague groschen from the Wałbrzych area — preliminary information and research aims*. Skarb składający się z 1385 groszy praskich (Karola I oraz Waława IV) odnaleziony został w 2016 ro. w bliskim sąsiedztwie Wałbrzycha, a wynikiem jego opracowania będzie dwujęzyczna monografia źródłowa¹. Na koniec tej sesji Luboš Polanský wraz z Markiem Budajem pokazali skarb dukatów Zygmunta Luksemburskiego odnaleziony w Pradze, który składa się z 18 monet zdeponowanych w misce. Ostatnia sesja drugiego dnia poświęcona była muzealnictwu. Na początek Petr Vorel zaprezentował referat pt. *Pardubická numismatika doma i za Atlantikem (Numismatické výstavy Východočeského musea v Evropě i v zámorí v letech 2013–2017)*, Adam Degler omówił 200-lecie Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, a Witold Garbaczewski referował temat początków publicznych kolekcji numizmatycznych w Poznaniu. Ostatni referat drugiego dnia powrócił tematycznie do czasów antycznych. Katarzyna Balbuza i Arkadiusz Dymowski przedstawili aktu-

¹ Na przeprowadzenie specjalistycznych analiz monet oraz naczyń, w których były one zdeponowane i na opublikowanie wyników badań pozyskane zostały środki z Narodowego Centrum Nauki — program badań naukowych NCN Opus 11, nr UMO-2016/21B/HS3/01030 — a kierownikiem projektu jest prof. dr hab. Borys Paszkiewicz z Instytutu Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego.

alny stan badań nad znaleziskami monet rzymskich z Wielkopolski.

Trzeci dzień obrad (24 V) przyniósł mniej referatów — przewidziana została tylko jedna, poranna, sesja, po której uczestnicy konferencji zwiedzali zamek Pernštejn oraz klasztor Porta Coeli w miejscowości Tišnov, z pięknym portalem gotyckim. Poranną sesję zaczął Jan Videman referatem na temat morawskiego mennictwa przełomu XII i XIII w. Przedstawione zostały zarówno denary dwustronne, które w XII w. bite były jeszcze ze srebra marnej jakości oraz XIII-wieczne, w dalszym ciągu dwustronne denary na wzór wiedeński (w przeciwieństwie do produkowanych w Czechach brakteatów wybijanych na wzór miśnieński). Następnie z bardzo ciekawym odczytem pt. *Cirkev a peníze: Olomouc 1261*, wystąpił Roman Zaoral. Ten referat z pogranicza numizmatyki i gospodarki pieniężnej ukazał, w jaki sposób Kościół zbierał należne mu podatki w postaci świętopietrza. Dodatkowo przybliżona została sylwetka biskupa Ołomuńca Brunona z Schauenburga, który pełnił bardzo ważną rolę na Morawach i w Królestwie Czech. Kolejną prelegentką była Rokšana Wawrzczak, która wraz z Pawłem Milejskim i Łukaszem Sroką w ramach projektu naukowego pt. *Corpus polskich brakteatów guziczkowych (połowa XIII–początek XV wieku)*, którego kierownikiem jest prof. dr hab. Borys Paszkiewicz, dokonała rewizji skarbu brakteatów z Radzanowa. Wynikiem badań było przede wszystkim zaobserwowanie na kilku typach brakteatów przebić na zimno na inne typy, zmiana *tpq* całego znaleziska oraz zmiana identyfikacji niektórych przedstawień obecnych na monetach. Następnie Jiří Lukas, Kamil Smišek i David Vich zaprezentowali znaleziska numizmatyczne z badań archeologicznych osady Vraclav (okręg Ústí nad Orlicí),

dokonane przy użyciu wykrywacza metalu. Odnaleziono monety datowane od XI do XVIII w., co potwierdza rozwój stanowiska w tym czasie. Z wczesnego średniowiecza odnaleziono denary morawskie, natomiast z okresu od XIV do XVIII w. dominują znaleziska drobnej monety, szczególnie czeskiej i śląskiej. Ostatnią prezentacją tego dnia, pt. *Nové nálezy moravských mincí markraběte Jošta s korunovanou iniciálou IO z archeologických výzkumů v Brně*, wygłosił Kamil Smišek.

Ostatni dzień obrad (25 V) rozpoczęła sesja dotycząca numizmatyki starożytnej. Otworzyła ją Lenka Vacinová referatem pt. *Zločin a trest na římských denárech*. Następnym prelegentem był Dragan Milutinović, który skupił się na monetach aleksandryjskich w Barbaricum środkowoeuropejskim. Pokazał występowanie i nagromadzenia tych brązowych i miedzianych (bardzo rzadko srebrnych) monet. Później przybyli wysłuchali Barbary Zajac, która przedstawiła znaleziska rzymskich monet z III w. odnalezione w Małopolsce. Kiril Myzgin przedstawił nowy skarb denarów i antoninianów z Ukrainy, który umożliwił mu nowe spostrzeżenia na temat chronologii i napływu antoninianów na teren wschodniego Barbaricum. Przy okazji prelegent zszokował słuchaczy, pokazując, ile monet udało mu się zarejestrować z literatury i własnych badań, a jaki wzrost znalezisk monet rzymskich z Ukrainy zaobserwował po zebraniu wiadomości od detektorystów. Dagmar Kašparová wygłosiła ostatni odczyt na temat numizmatyki starożytnej — *Depot římských mincí ze Strážnicka (předběžná zpráva)*. Następnie Ondřej Černohorský omówił skarb odnaleziony w 1933 r. w Pradze-Proseku. Depozyt składa się z 890 monet — grubych i drobnych, Waclawa IV Luksemburskiego, Jerzego z Podiebradu, Władysława II Jagiellończyka, Ludwika Jagiellończyka

i Ferdynanda I Habsburga. Domieszkę do monet czeskich stanowią monety saskie, górnołużyckie, śląskie, węgierskie i tyrolskie. Później Pavel Gregor i Lukáš Richtera przybliżyli *Kutnohorské halerze Ferdynanda I*. Podsumowane zostały dotychczasowe wiadomości na temat typów i wariantów tych monet, lat ich emisji i osób związanych z ich wybiciem. Kolejne wystąpienie, Jana Cihlářa, Lukáša Richtery i Martina Zmrzlego, traktowało o dwóch współczesnych fałszerstwach parwusa praskiego Wacława II, wykonanego techniką cynowania na gorąco, odnalezionych pojedynczo blisko miejscowości Hostěradice (okręg Znojmo). Z uwagi na dość uproszczone przedstawienia czeskiego lwa i królewskiej korony na obu parwusach postanowiono wykonać specjalistyczne badania (metodą nieinwazyjną), które potwierdziły domysły o sfalszowaniu obu tych monet. Później wysłuchano bardzo ciekawego referatu pt. *Problematika stanovení ryzosti středověkých mincí a porovnání běžně používaných metod*, autorstwa Lukáša Kučery, Lukáša Richtery, Martina Zmrzlego, Moniki Jarošovej, Pavli Kučerovej i Petra Bednářa. Autorzy porównali różne analityczne metody, aby zbadać oryginalną jakość średniowiecznych monet. Monety badano zarówno metodami destruktywnymi, jak i niestruktywnymi. Należy zaznaczyć, że badanie jedynie powierzchni monety jest obciążone dużym ryzykiem uzyskania błędnego rezultatu, ponieważ w wyniku różnych czynników — zarówno działania procesów postdepozycyjnych

jak i celowych zabiegów — powierzchnia monety może być wzbogacona w srebro. Następnie Jan T. Štefan zaprezentował odczyt pt. *Vizualizace metrologických dat nálezoých mincí*, a tę sesję zakończył referat Herfrieda E. Wagnera na temat *Randgebiete der Numismatik: Geld, Orden und Abzeichen der Allschlaraffia*. Ostatnia sesja czterodniowych obrad zawierała cztery wystąpienia — pierwszy był Daniel Haas Kianička, który zaprezentował kolekcję medali Jana Belházege (1823–1901) z Krzemnicy; następnie Tat'ána Kučerovská omówiła problem autorstwa morawskich medali renesansowych i barokowych; przedostatni referat wygłosił Vladimír Filip na temat *Vznik knihy „1759–1918 Papírové peníze od Marie Terezie po Karla I.“*. Autor pierwszego dzieła, które zebrało wszystkie papierowe pieniądze tego okresu, przedstawił proces powstawania publikacji, która dołączana była dla wszystkich uczestników do materiałów konferencyjnych. Obrady zamknęło wystąpienie Kamila Smiška pt. *Početni peníze 14.–17. století — unikaty z Chaurovy sbírky*.

Druga edycja konferencji z cyklu *Numismatica Centroeuropaea* była owocna i ciekawa, potwierdzając trafność nowej koncepcji spotkań środkowoeuropejskich numizmatyków. Kolejna odbędzie się we wrześniu 2018 r. w Bystrzycy Kłodzkiej, a tematem przewodnim będzie *Tysiąc lat pokoju w Budziszynie, 1018–2018*.

Paweł Milejski